

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

พัชรี ศรีสังข์*

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สถานศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา รวมถึงครูผู้สอนทุกคนควรมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร ตัวหลักสูตร สถานศึกษา ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และแนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามลำดับดังนี้

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตรที่จะใช้เป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ (1) ความหมายของหลักสูตร (2) ประเภทของหลักสูตร (3) องค์ประกอบของหลักสูตร (4) รูปแบบของหลักสูตร และ (5) หลักสูตรแบบอิงมาตรฐาน โดยมีสาระที่สำคัญตามลำดับต่อไปนี้

1. ความหมายของหลักสูตร มีทั้งทัศนะเดิมและทัศนะใหม่ โดยในทัศนะเดิมนั้นหลักสูตรคือ รายวิชา หรือเนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนหรือรายการเนื้อหาวิชาที่จัดสอนในโรงเรียน หรือสื่อกลาง หรือวิถีทางที่จะนำเด็กไปสู่จุดหมายปลายทาง ส่วนในทัศนะใหม่หลักสูตร คือแผน ซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหา กิจกรรม และมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้ หรือแผนงาน (Plan) ที่ได้จัดเตรียมไว้ล่วงหน้าเป็นลายลักษณ์อักษร (Planned Curriculum)

เมื่อวิเคราะห์ความหมายของหลักสูตรในทัศนะใหม่จะเห็นได้ว่าหลักสูตร (1) ต้องมีการวางแผนล่วงหน้าก่อนนำไปใช้ (2) ไม่ใช่รายวิชาหรือเนื้อหาสาระของวิชาแต่เพียงอย่างเดียว (3) เมื่อเป็นแผน ผู้ใช้แผน ต้องอ่านแผนแปลออกมาเป็นแผนปฏิบัติ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของตน (4) โปรแกรมการศึกษาชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรแต่ละหลักสูตรนั้นไม่สามารถนำมาใช้ได้ทั่วไป แต่จะถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของโปรแกรมการศึกษานั้นๆ (5) ผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม โดยคำนึงถึงบริบทรอบตัวผู้เรียน และ (6) การพัฒนาหลักสูตรที่เป็นแผนต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์กว้างขวาง ตลอดจนได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

* รองศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2. ประเภทของหลักสูตร มี 3 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับชาติ หรือหลักสูตรแกนกลาง (2) ระดับท้องถิ่นหรือหลักสูตรสถานศึกษา และ (3) ระดับห้องเรียน หรือหลักสูตรระดับชั้นเรียน

3. องค์ประกอบของหลักสูตร มีผู้รู้ด้านหลักสูตรหลายท่านได้นำเสนอองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ที่สำคัญมีดังนี้

3.1 Ralph W. Tyler กล่าวว่า หลักสูตรมี 4 องค์ประกอบ คือ (1) จุดประสงค์ (2) เนื้อหาวิชา (3) วิธีการจัด และ (4) การประเมินผล

3.2 Hilda Taba ได้นำเสนอไว้มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) จุดมุ่งหมาย (ทั่วไปและเฉพาะ) (2) เนื้อหา และประสบการณ์การเรียนรู้ และ (3) การประเมินผล

3.3 Beauchamp ได้นำเสนอไว้มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) เนื้อหาสาระและวิธีการจัด (2) จุดมุ่งหมายทั่วไปและเฉพาะ (3) แนวการนำหลักสูตรไปใช้สอน และ (4) การประเมินผล

3.4 อารง บัวศรี กล่าวว่า หลักสูตรมี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) เป้าประสงค์ และนโยบายการศึกษา (2) จุดหมาย (3) รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (4) จุดประสงค์ของวิชา (5) เนื้อหา (6) จุดประสงค์การเรียนรู้ (7) ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (8) การประเมินผล และ (9) วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของหลักสูตรของผู้รู้ 3 ท่านแรกข้างต้นได้เสนอองค์ประกอบของหลักสูตรไว้คล้ายคลึงกัน ถึงแม้ว่าผู้รู้บางท่านจะนำเสนอจำนวนองค์ประกอบไม่เท่ากันก็ตาม ในขณะที่ผู้รู้ท่านสุดท้ายมีจำนวนองค์ประกอบถึง 9 องค์ประกอบ โดยมีองค์ประกอบบางข้อครอบคลุมองค์ประกอบที่ผู้รู้ทั้ง 3 ท่านแรกได้นำเสนอ ส่วนองค์ประกอบที่เหลือบางข้อ อาทิ เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษาได้สะท้อนองค์ประกอบของหลักสูตรที่เป็นแผนซึ่งเป็นหลักสูตรในทัศนะใหม่นั้นเอง

สำหรับประเทศไทยองค์ประกอบของหลักสูตร ก่อนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) หลักการ (2) จุดหมาย (3) โครงสร้าง (4) แนวดำเนินการ (5) การวัดผลประเมินผล (6) เกณฑ์การจบ และ (7) การแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ในขณะที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มี 16 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) หลักการ (2) จุดหมาย (3) โครงสร้าง (4) การจัดหลักสูตร (5) การจัดเวลาเรียน (6) การจัดการศึกษา เฉพาะกลุ่มเป้าหมาย (7) สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ (8) การจัดการเรียนรู้ (9) สื่อการเรียนรู้ (10) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (11) เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (12) เอกสารหลักฐานการศึกษา (13) การเทียบโอนผลการเรียน (14) การพัฒนาศักยภาพครู (15) การจัดหลักสูตรสถานศึกษา และ (16) การกำกับติดตามและรายงานหลักสูตร การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มี 15 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) หลักการ (2) จุดหมาย (3) กลุ่มเป้าหมาย (4) โครงสร้าง อาทิ ระดับการศึกษาสาระการเรียนรู้กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต มาตรฐานการเรียนรู้เวลาเรียนและหน่วยกิต (5) การจัดหลักสูตร

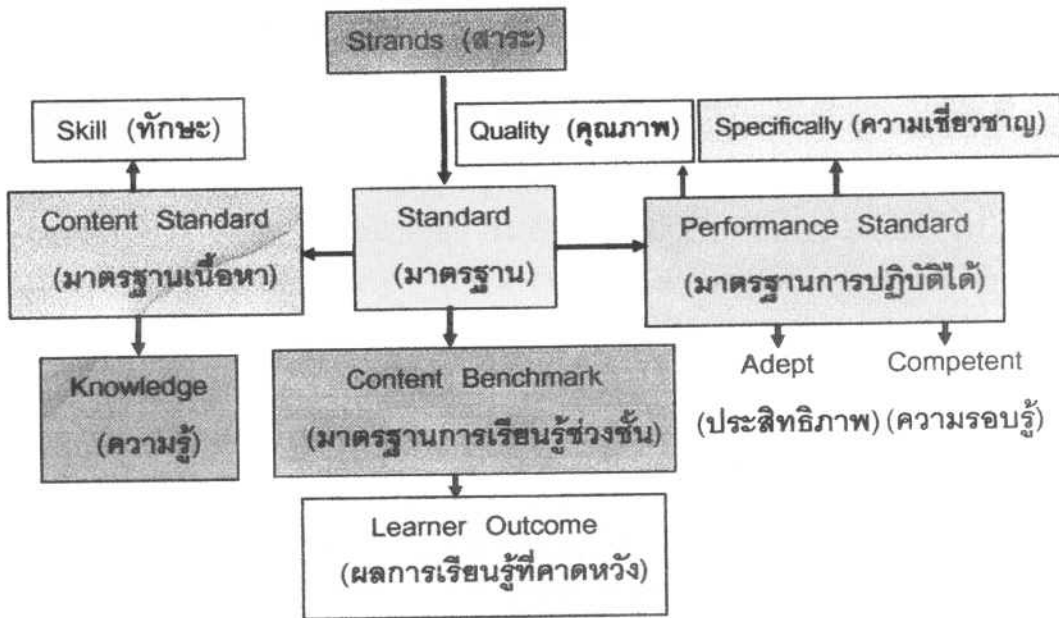
(6) การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ (7) สารและมาตรฐานการเรียนรู้ (8) วิธีการจัดการเรียนรู้ (9) การจัดกระบวนการเรียนรู้ (10) สื่อการเรียนรู้ (11) การเทียบโอน (12) การวัดและประเมินผล (13) การจบหลักสูตร (14) เอกสารหลักฐานการศึกษา และ (15) การบริหารหลักสูตร และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มี 17 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) วิสัยทัศน์ (2) หลักการ (3) จุดหมาย (4) สมรรถนะสำหรับผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (5) มาตรฐานการเรียนรู้ (6) ตัวชี้วัด (7) สารการเรียนรู้ (8) สารและมาตรฐานการเรียนรู้ (9) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (10) ระดับการศึกษา (11) การจัด เวลาเรียน (12) โครงสร้างเวลาเรียน (13) การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ (14) การจัดการเรียนรู้ (15) สื่อการเรียนรู้ (16) การวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ และ (17) การบริหาร จัดการหลักสูตร

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของหลักสูตรในประเทศไทยทุกฉบับจะเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบหลักของหลักสูตร ครอบคลุมองค์ประกอบหลักสูตรของผู้รู้ Ralph W. Tyler, Hilda Taba และ Beauchamp โดยหลักสูตรที่มีองค์ประกอบของหลักสูตรที่สะท้อนความหมายของหลักสูตรในทัศนะใหม่คือแผนนั้น ค่อนข้างเป็นรูปธรรม ได้แก่ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

4. รูปแบบของหลักสูตร มีหลายรูปแบบ ได้แก่ (1) หลักสูตรรายวิชา (2) หลักสูตรรวมวิชา (3) หลักสูตรแกนวิชา (4) หลักสูตรสัมพันธ์วิชา (5) หลักสูตรประสบการณ์ (6) หลักสูตรบูรณาการ และ (7) หลักสูตรแบบอิงมาตรฐาน โดยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ของประเทศไทยเป็นต้นไป มีรูปแบบหลักสูตรแบบอิงมาตรฐานทั้งในและนอกระบบการศึกษารวมถึงหลักสูตรสถานศึกษาด้วย

5. หลักสูตรแบบอิงมาตรฐาน เป็นหลักสูตรที่มีการกำหนดมาตรฐานเชิงเนื้อหา (Content Standard) อย่างชัดเจนจากผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชาที่แสดง ให้เห็นว่าผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรโดยมีมาตรฐานการปฏิบัติได้ (Performance Standard) ทำให้มีความชัดเจนของระดับประสิทธิภาพที่คาดหวังตามมาตรฐานเนื้อหา (Content Standard)

องค์ประกอบของหลักสูตรแบบอิงมาตรฐาน ประกอบด้วย (1) สาร (Strands) (2) มาตรฐาน (Standard) (3) มาตรฐานเนื้อหา (Content Standard) (4) มาตรฐานการปฏิบัติได้ (Performance Standard) (5) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น (Content Benchmark) และ (6) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (Learner Outcome) ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบของหลักสูตรแบบอิงมาตรฐาน

หลักสูตรสถานศึกษา

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ผู้พัฒนาหลักสูตรต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา อาทิ (1) ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา และ (2) องค์ประกอบของหลักสูตร สถานศึกษา ตามลำดับต่อไปนี้

1. ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา คือ แผนหรือแนวทางในการจัดประมวลความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งจัดทำโดยบุคคลหรือคณะบุคคลในระดับสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะตามหลักสูตรสถานศึกษา และส่งเสริมให้รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในสถานศึกษา ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข หลักสูตรสถานศึกษาจึงเป็นทั้งแผนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและมีรูปแบบหลักสูตรอิงมาตรฐาน

2. องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษามีหลักสูตรอยู่ 2 ระดับ ในภาพรวมมีองค์ประกอบหลักๆ ที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (2) โครงสร้างหลักสูตร อาทิ กลุ่มสาระการเรียนรู้ เวลาเรียน ขอบข่ายสาระหลัก และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (3) คำอธิบายรายวิชา (โครงสร้างรายวิชา) (4) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (5) การจัดการเรียนรู้ และ (6) เกณฑ์การจบ หลักสูตร/การผ่านช่วงชั้น และในระดับห้องเรียนหรือระดับชั้นเรียน มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ (1) โครงสร้างรายวิชา/คำอธิบายรายวิชา (2) หน่วยการเรียนรู้ และ (3) แผนการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของหลักสูตรระดับห้องเรียนหรือระดับชั้นเรียนเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา ดังนั้น หลักสูตรระดับห้องเรียนจะต้องมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับหลักสูตรสถานศึกษา

3. **ลักษณะสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษาแบบอิงมาตรฐาน** มีลักษณะสำคัญ คือ (1) ทุกองค์ประกอบของหลักสูตรต้องเชื่อมโยงกับมาตรฐานการเรียนรู้ (2) หน่วยการเรียนรู้เป็นหัวใจ ของหลักสูตร เพราะต้องให้ผู้เรียนมีความรู้และปฏิบัติได้ และ (3) การจัดการเรียนรู้ในแต่ละหน่วย การเรียนรู้ ต้องนำผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานที่ระบุไว้ในหน่วยการเรียนรู้ (4) การวัดผล และ ประเมินผลในหน่วยการเรียนรู้ควรเป็นการประเมินการปฏิบัติ (Performance Assessment) ได้แก่ ประเมินระบบความคิด (Cognitive System) อาทิ ความรู้ ความเข้าใจ การคิดวิเคราะห์ การนำไปใช้ ประเมินระบบความรู้ในตน (Meta Cognitive System) อาทิ ทำได้ถูกต้อง แม่นยำ ชำนาญ คล่องแคล่ว มีเป้าหมายในการกระทำ มีวิธีการกระทำหรือกลยุทธ์ที่จะทำให้เป้าหมายบรรลุ และประเมินระบบตนเอง (Self System) ได้แก่ เจตคติ แรงจูงใจ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ชี้นำงานใหม่ๆ เป็นต้น (5) ชี้นำงาน/ภาระงานที่กำหนดให้ผู้เรียนปฏิบัติ ควรเชื่อมโยงมาตรฐาน และ (6) มีความยืดหยุ่นในกระบวนการ และขั้นตอนการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยอาจเริ่มจากการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้/ความสนใจของนักเรียน/สภาพปัญหาของชุมชนก็ได้

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ผู้พัฒนาหลักสูตรต้องมีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรต่างๆ ไป ได้แก่ (1) ระดับของการพัฒนาหลักสูตร และ (2) รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรจากผู้รู้ ดังต่อไปนี้

1. ระดับของการพัฒนาหลักสูตร สามารถแบ่งออกได้ 3 ระดับ คือ

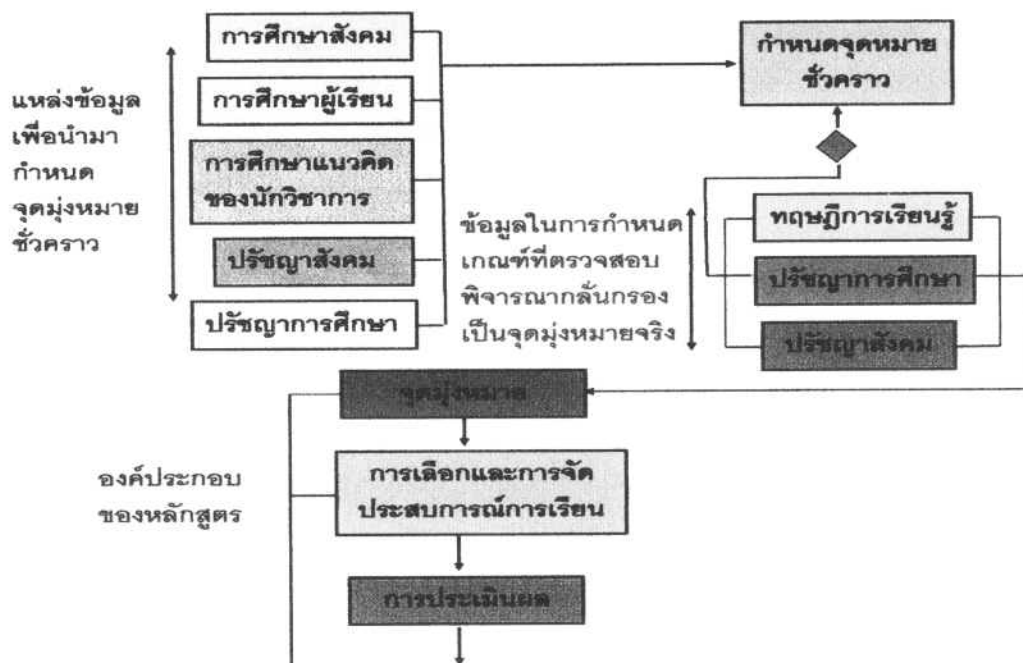
1.1 การพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ มีหลักการที่สำคัญจะต้องจัดทำหลักสูตรในระดับกลางๆ และกว้างเพื่อให้ท้องถิ่นหรือสถานศึกษาไปปรับใช้

1.2 การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นหรือสถานศึกษา มีหลักการจะต้องนำหลักสูตรระดับชาติมาพิจารณา ศึกษาวิเคราะห์ จุดมุ่งหมาย จัดเนื้อหา สาระ ประสบการณ์ ให้สัมพันธ์สอดคล้องกับท้องถิ่น

1.3 การพัฒนาหลักสูตรระดับห้องเรียนหรือชั้นเรียน มีหลักการที่ครูผู้สอนแต่ละคน จะต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและแปลงหลักสูตรรายวิชาไปเป็นหน่วยการเรียนรู้ จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนดังกล่าว

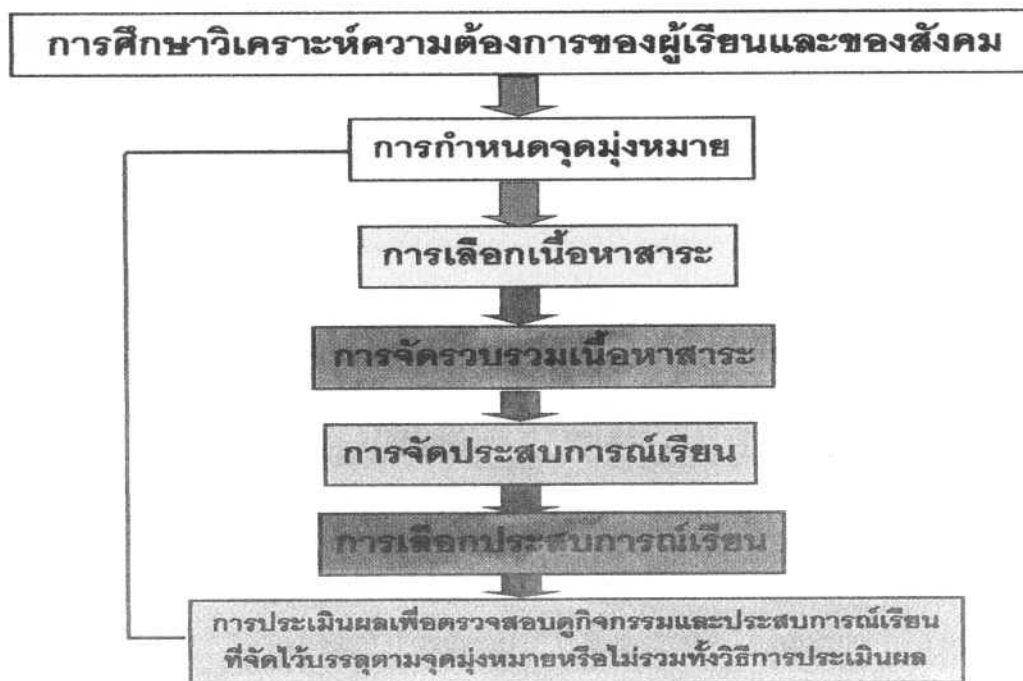
2. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร มีหลายรูปแบบที่สำคัญๆ มีดังนี้

2.1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Ralph W. Tyler มีแนวทางการพัฒนาหลักสูตร ดังภาพประกอบ 2

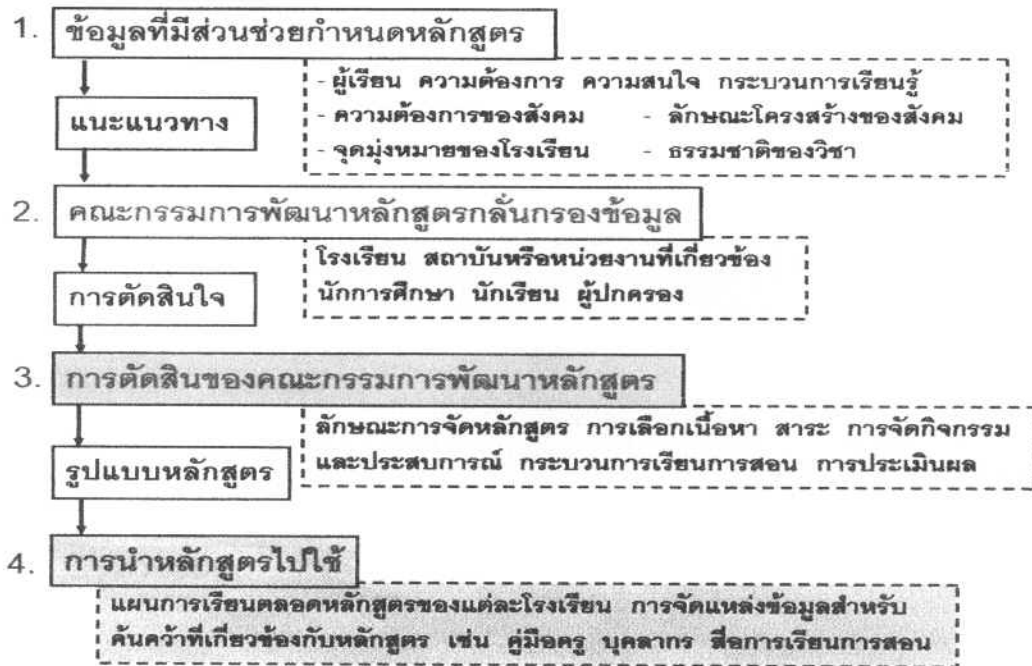
ภาพประกอบ 2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Ralph W. Tyler

2.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Hilda Taba มีแนวทางการพัฒนาหลักสูตร ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Hilda Taba

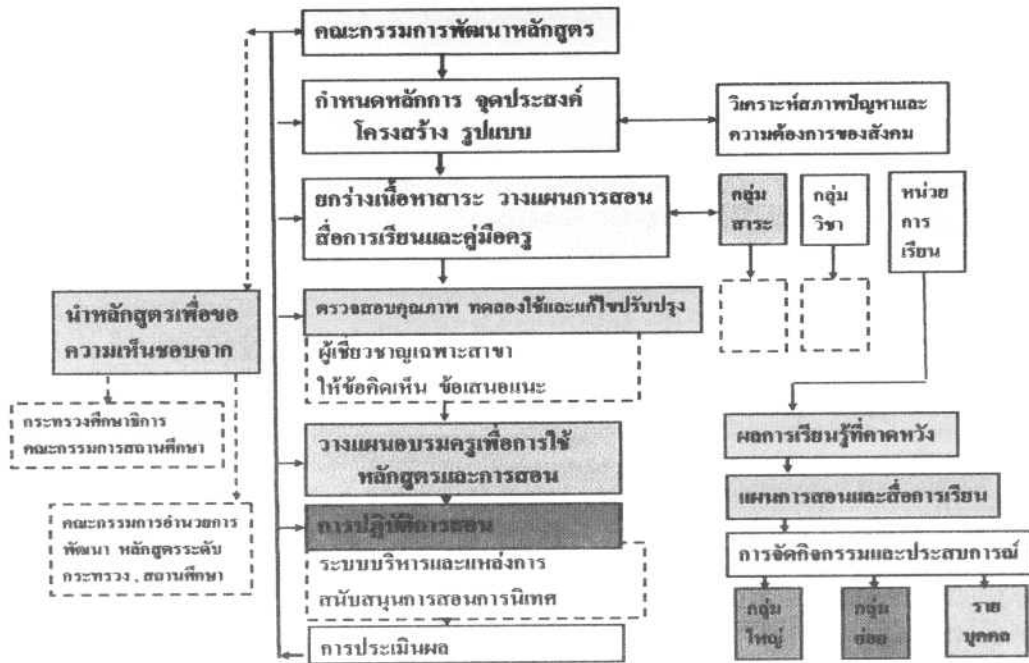
2.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Saylor ; & Alexandor มีแนวทางการพัฒนาหลักสูตรดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Saylor ; & Alexandor

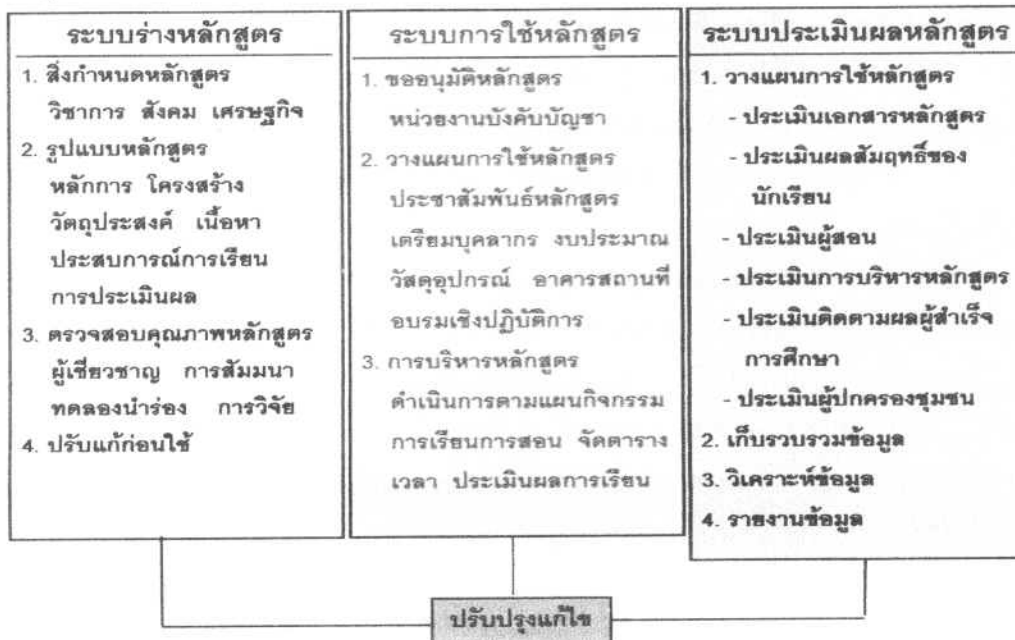
เมื่อพิจารณาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรแต่ละแบบข้างต้น จะเห็นได้ว่ารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Ralph W. Tyler ต้องมีแหล่งข้อมูล เพื่อนำมากำหนดจุดมุ่งหมายชั่วคราว แล้วจุดมุ่งหมายชั่วคราวต้องได้รับการตรวจสอบกลั่นกรองก่อนว่ามีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ ปรัชญาการศึกษาและสังคมหรือไม่ ถ้าผ่านการตรวจสอบจึงนำมากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายจริง และกำหนดองค์ประกอบหลักสูตร การเลือกและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และองค์ประกอบ การประเมินผล

ส่วนรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Hilda Taba ก็ต้องเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์ ความต้องการของผู้เรียนและของสังคม หรือวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องนั้นเองก่อน จึงกำหนด องค์ประกอบอื่นๆ ในขณะที่รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Saylor ; & Alexandor นั้น ต้องเริ่ม จากข้อมูลที่มีส่วนช่วยกำหนดหลักสูตร แล้วจึงมีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร ขึ้นมากลั่นกรองข้อมูล ซึ่งแนวทางการพัฒนาหลักสูตรของผู้รู้ทั้งสามท่านข้างต้น จึงมีความ สอดคล้องคล้ายคลึงกันกล่าวคือ จะต้องมข้อมูล หรือสิ่งกำหนดหลักสูตรก่อนเสมอ แต่ในส่วน การกลั่นกรองข้อมูลนั้นผู้รู้สองท่านแรกไม่ได้ระบุขั้นตอนนี้ไว้ชัดเจนเป็นรูปธรรม ในขณะที่ Saylor ; & Alexandor ได้ระบุไว้ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นจึงสามารถสรุปภาพรวมของการพัฒนา หลักสูตรจากรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของผู้รู้ทั้ง 3 รูปแบบข้างต้นได้ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ภาพรวมของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

เมื่อพิจารณาจากภาพประกอบ 5 จะเห็นได้ว่า รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เป็นระบบนั้น จะประกอบด้วย (1) ระบบร่างหลักสูตร (2) ระบบการใช้หลักสูตร และ (3) ระบบประเมินผล หลักสูตร ดังภาพประกอบ 6

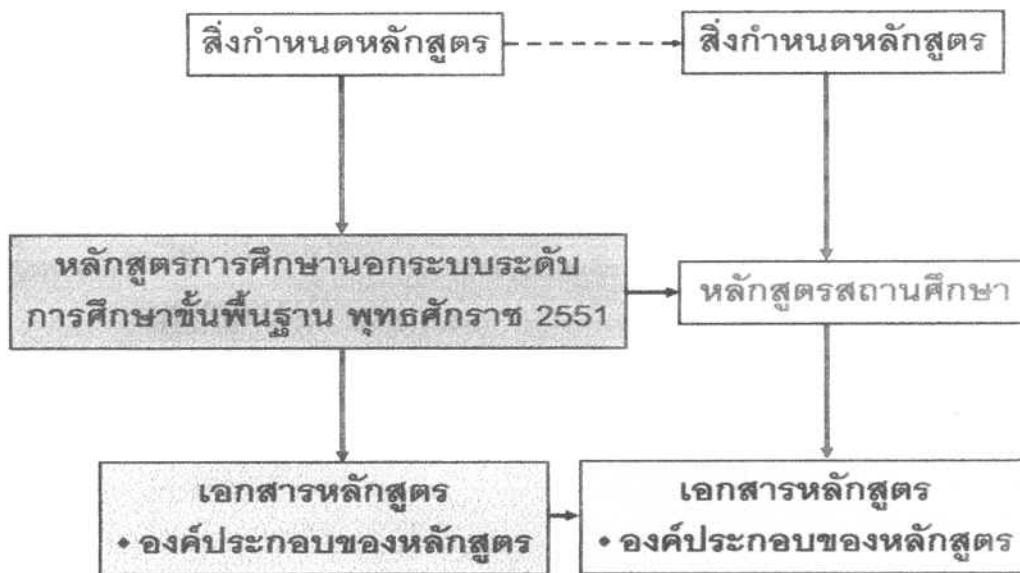

ภาพประกอบ 6 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เป็นระบบ

แนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

จากความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร ตัวหลักสูตรสถานศึกษา ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ช่วยให้สถานศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษารวมถึงครูผู้สอน ได้มีแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กระบวนการจัดทำองค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดทำเอกสารหลักสูตรสถานศึกษาได้ และมีแนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษานอกระบบการ ศึกษาได้ตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ต้องมีองค์ประกอบ ได้แก่ สิ่งกำหนดหลักสูตร ตัวหลักสูตรสถานศึกษา และเอกสารหลักสูตร โดยองค์ประกอบเหล่านี้ ต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งกำหนดหลักสูตร ตัวหลักสูตรระดับชาติและเอกสารหลักสูตรระดับชาติ ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร

1.1 แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาจากสิ่งกำหนดหลักสูตร ต้องนำสิ่งกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ (1) เป้าหมาย และอุดมการณ์ของชาติ (2) ด้านเศรษฐกิจและสังคม (3) ด้านวิชาการ (4) ด้านเทคโนโลยี (5) ด้านจิตวิทยา/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (6) ด้านความต้องการของผู้เรียน และ (7) ด้านความต้องการของชุมชน/ท้องถิ่น นำมาวิเคราะห์ กำหนดเป็นองค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา และหลักสูตรระดับชั้นเรียน

1.2 แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาจากหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ต้องนำองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง อาทิ ระดับการศึกษา สารการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต และมาตรฐานการเรียน การจัดหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การเทียบโอนและการวัดผลประเมินผล นำมาวิเคราะห์กำหนดเป็นองค์ประกอบของหลักสูตร สถานศึกษา และหลักสูตรระดับชั้นเรียน โดยต้องนำมาผนวกกับผลการวิเคราะห์สิ่งกำหนดที่ได้ในข้อ 1.1

1.3 แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาจากเอกสารหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ต้องนำเอกสารหลักสูตรที่ประกอบด้วยภาพรวม เอกสารที่จำแนกตามกลุ่มสาระ เอกสารกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต และเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ การวัดผลและประเมินผล นำมาวิเคราะห์จัดทำเอกสารหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ (1) เอกสารหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย เอกสารหลักสูตรสถานศึกษาภาพรวม แยกตามกลุ่มสาระ และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต และ (2) เอกสารประกอบหลักสูตร อาทิ การวัดผลและประเมินผล โดยต้องนำผลการวิเคราะห์ในข้อ 1.1 และข้อ 1.2 ที่ได้มาประกอบการจัดทำเอกสารหลักสูตรสถานศึกษาด้วย

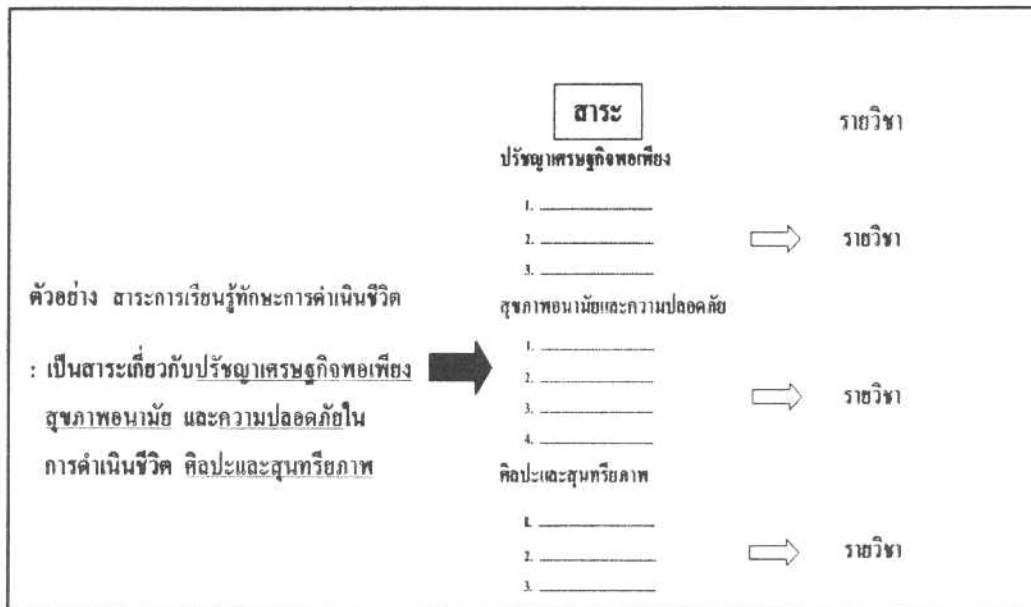
2. กระบวนการจัดทำองค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษาที่สำคัญ

2.1 การจัดทำวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษา ต้องเริ่มจากสิ่งกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรมีส่วนร่วม ต้องนำสิ่งกำหนดหลักสูตรมาวิเคราะห์ด้วยการทำ SWOT ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ที่ประกอบด้วย คุณภาพตามมาตรฐาน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ร่วมกัน อันเป็นเป้าหมายที่ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นๆ ต่อไป

2.2 การจัดทำโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ต้องศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และเอกสารประกอบหลักสูตร เพื่อนำมากำหนด เวลาเรียน ของแต่ละกลุ่มสาระ วิชาบังคับและเลือก กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต โดย 1 หน่วยกิต ใช้เวลาเรียน 40 ชั่วโมง ต่อจากนั้นจัดทำตารางโครงสร้างหลักสูตรให้เห็นชัดเป็นรูปธรรมด้วยการบรรจุจำนวนเวลาเรียนของสาระการเรียนรู้ มีทั้งวิชาบังคับและเลือกลงไป รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต จัดลงในตารางโครงสร้างหลักสูตรให้ครบตามระดับการศึกษาที่สถานศึกษาได้จัดการศึกษา

2.3 การจัดทำรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีแนวทางการจัดทำดังนี้

2.3.1 วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ระดับ เพื่อกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ด้วยการ (1) ออกแบบรายวิชา จากการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ และมาตรฐานการเรียนรู้ระดับ (2) กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ระดับ ของแต่ละกลุ่มสาระ (3) กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังระดับ ของแต่ละกลุ่มสาระ และ (4) จัดทำคำอธิบายรายวิชา

2.3.2 วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ระดับ เพื่อกำหนดสาระการเรียนรู้ระดับ ด้วยการ (1) วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ระดับ ได้แก่ มาตรฐานการปฏิบัติได้ และมาตรฐานเนื้อหา ซึ่งจะได้ คำหลัก (Keyword) คำสำคัญ (Importance Word) และมโนทัศน์ หลัก (Key Concept) (2) กำหนดสาระการเรียนรู้ระดับของแต่ละกลุ่มสาระให้ครอบคลุม ความรู้ ทักษะ และเจตคติ และ (3) กำหนดรายวิชาที่มีในแต่ละกลุ่มสาระ ดังตัวอย่าง

2.3.3 การจัดทำคำอธิบายรายวิชา จากผลการวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และสาระการเรียนรู้ โดยนำผลการวิเคราะห์ที่ได้ในข้อ 2.3.1 และ 2.3.2 มาผนวกกันเพื่อจัดทำคำอธิบายรายวิชานั้น โดยคำอธิบายรายวิชาที่ได้นั้นต้อง (1) แสดงประเด็นหลักๆ (Main Concepts) (2) ใช้คำกริยา (Action Verb) (3) ใช้ภาษารัดกุม กระชับ สะท้อนภาพรวมของรายวิชา และ (4) ไม่ใช้คำ อาทิ ได้แก่ เป็นต้น เพื่อขยายรายละเอียด เพราะส่วนนี้ผู้สอนจะนำมาขยายในเค้าโครงละเอียดของวิชานั้นๆ ต่อไป

2.4 การจัดทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตของหลักสูตรสถานศึกษา ต้องศึกษา วิเคราะห์หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในองค์ประกอบโครงสร้างหลักสูตร กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตควบคู่กับศึกษาวิเคราะห์วิสัยทัศน์ของสถานศึกษา วิสัยทัศน์หลักสูตรสถานศึกษา นำผลการวิเคราะห์ที่ได้มากำหนดวิสัยทัศน์ กิจกรรมพัฒนา คุณภาพชีวิต และกำหนดเป้าหมายของกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต รูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งประกอบด้วย วิธีการจัดกิจกรรม การพัฒนาตนเอง กิจกรรม การพัฒนาครอบครัว กิจกรรมการพัฒนาชุมชน และกิจกรรมการพัฒนาสังคม

2.5 การจัดทำองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ ต้องศึกษาวิเคราะห์วิธีการจัดการเรียนรู้ และการจัดกระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษา วิเคราะห์จิตวิทยาการศึกษา วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์เนื้อหาสาระ และวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ต่อจากนั้นจึงเลือกกำหนดวิธีการจัดการเรียนรู้ และการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสิ่งที่วิเคราะห์ได้ข้างต้น

2.6 การจัดทำกรเทียบโอน ต้องสอดคล้องกับแนวทางการเทียบโอนที่สำนักงานการศึกษา กศน. ได้กำหนดไว้

2.7 การจัดทำเกณฑ์การวัดผลประเมินผล ต้องวิเคราะห์และสอดคล้องกับการวัดผล ประเมินผลในหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และเน้น การประเมินผลตามสภาพจริง

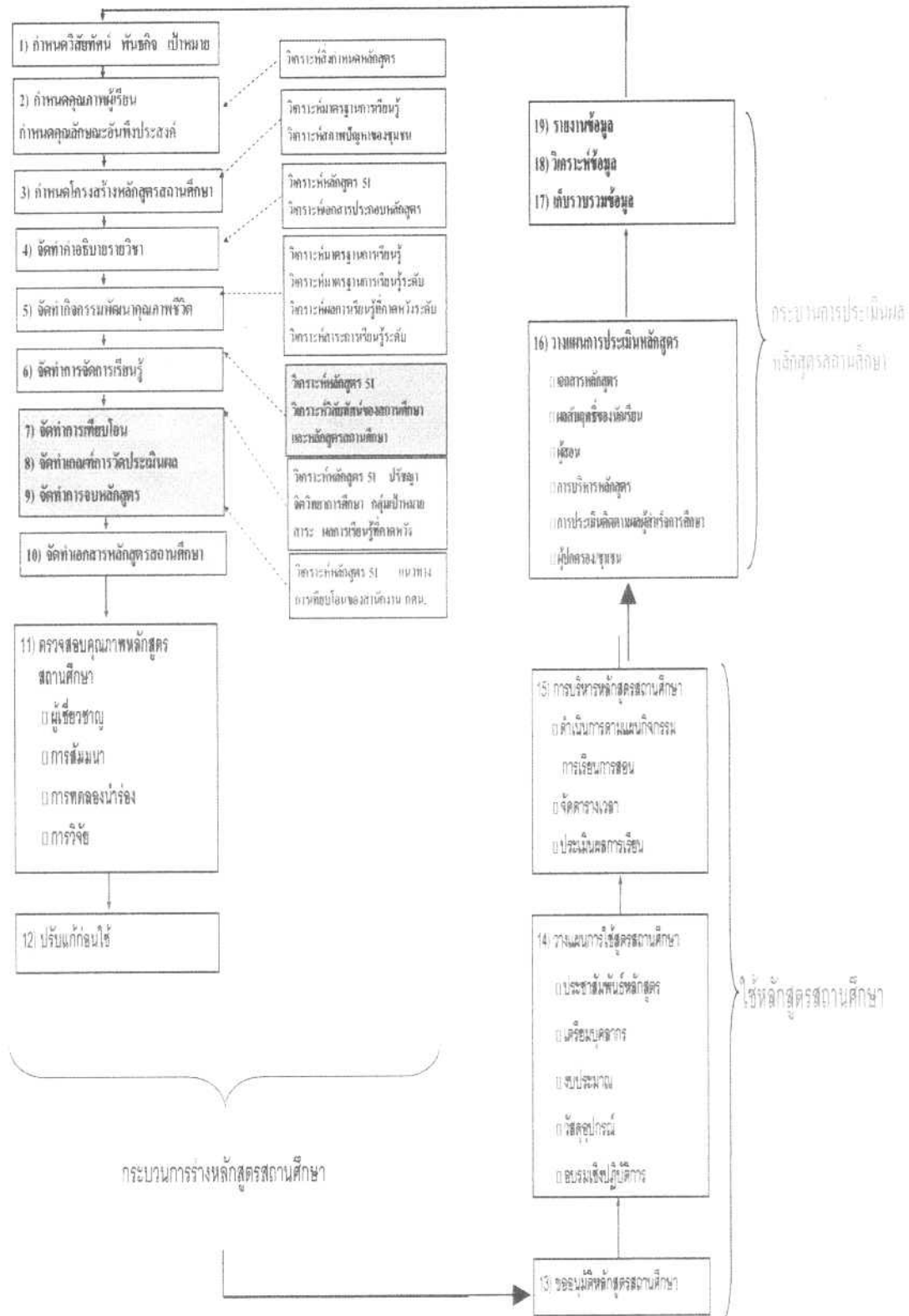
2.8 การจัดทำกรจบหลักสูตร ต้องมีความสอดคล้องกับการจบหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

3. การจัดทำเอกสารหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้ 5 กลุ่ม โดยในแต่ละกลุ่มสาระจะจัดทำเอกสารหลักสูตรของตนเอง ใช้แนวทางการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามาจัดทำ โดยมีองค์ประกอบของเอกสารหลักสูตรสถานศึกษาในแต่ละกลุ่มสาระ ได้แก่ (1) วิสัยทัศน์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ (2) พันธกิจของกลุ่มสาระการเรียนรู้ (3) เป้าหมายของกลุ่มสาระการเรียนรู้ (4) คุณภาพมาตรฐานและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของกลุ่มสาระ (5) โครงสร้างหลักสูตรของกลุ่มสาระ (6) รายวิชาของกลุ่มสาระ (7) การจัดการเรียนรู้ (8) การวัดผลและประเมินผล (9) หน่วยการเรียนรู้ และ (10) แผนการจัดการเรียนรู้

4. การจัดทำเอกสารหลักสูตรสถานศึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) วิสัยทัศน์ (2) พันธกิจ (3) เป้าหมาย (4) หลักการ รูปแบบ และวิธีการจัดกิจกรรม (5) โครงสร้าง (6) กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (7) บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้อง (8) การวัดผลและประเมินผล และ (9) รายละเอียดของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สรุป

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในภาพรวมอย่างเป็นระบบมี 3 ส่วน คือ (1) กระบวนการร่างหลักสูตรสถานศึกษา โดยครอบคลุมขั้นตอนที่ 1) – 12) (2) การใช้หลักสูตรสถานศึกษาครอบคลุมขั้นตอนที่ 13) – 15) และ (3) กระบวนการประเมินผลหลักสูตรสถานศึกษา ขั้นตอนที่ 16) – 19) เป็นวงจรต่อเนื่องกันดังภาพประกอบ 8

ภาพประกอบที่ 8 สรุปรกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในภาพรวมอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

- อำนาจ บัวศรี. (2542). **ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบและพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทธนธัชการพิมพ์ จำกัด.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2537). **กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- George F. Madaus ; & Daniel L. Stufflebeam. (1984). **Educational Evaluation : Classic Works of Ralph Tyler**. Boston : Kluwer Academic.
- Hilda, Taba. (1962). **Curriculum Development, Theory and Practice**. New York : Harcourt, Brace.
- Rober, J. Mazano. (2001). **Designing A New Taxonomy of Education Objectives**. California. Corwin Press, Inc.